

gadásban – egyszóval a kierkegaard-i értelemben vett *íroniát*. „[...] az ironia lényegéhez tartozik, hogy soha ne fedje fel magát, és [...] hogy próteuszi módon szüntelenül váltogassa álarcait” – jelenti ki a szerző, s az életműben valamelyest járatos olvasó előtt világossá válik, hogy az érett alkotások karakterisztikus vonásai (indirekt kommunikáció, pszeudonimitás) már e korai írásban is megmutatkoznak. A helyenként Hegelt követő, de nézeteihez egyúttal meglehetősen polemikusan viszonyuló gondolatmenet pedig a Kierkegaard által végrehajtott szubjektív fordulatot, illetve a rendszerelvű filozófia kritikáját előlegezi.

Az időrendben korábbi *Egy még élő ember írásai*ból a meseíróként (is) ismert H. C. Andersen egyik regényét elemzi; voltaképpen egy terjedelmes recenzióval van dolgunk, melyet Kierkegaard olyan csípős gúnnal fűszerez, hogy azt jelentősebb kortársai közül legfeljebb Nietzsche képes felülmúlni. A könyvet már csak ezért is érdemes fellelőzni, valamint a recenzióhoz mellékelt előszó miatt, amelyben a szerző (aki művét az alcím tanúsága szerint „akarata ellenére” bocsátotta közre) önmagával, pontosabban saját *alter egójával* száll vitába. Az idézetekkel, nyelvi játékokkal és ironikus kikacsintásokkal teletűzdelt három oldal valódi stílusbravúr, melyben mindannak az esszenciája benne foglaltatik, ami érdekessé, iz-

galmassá és (filozófus esetében ritkán mond ilyet az ember) szerethetővé teszi Kierkegaard műveit.

PÁPAY GYÖRGY

(Fordította Soós Anita és Mészglád Gábor; Jelenkor Kiadó, Pécs, 2004, 423 oldal, 3200 Ft)

VANYÓ LÁSZLÓ:

Ókeresztény írók lexikona

A *homoiusion*–*homousion* ellentét, az egyetlen *i* betű különbsége mögött rejlő markáns teológiai eltérés, ha máshonnan nem, Madách Imre *Tragédiájából* sok irodalomkedvelő számára csenghet ismerősen. De valószínűleg csak távolról, mivel a szavak mögötti eltérést nyilván csak kevesen tudják korrekt módon összefoglalni. Nos, Vanyó Lászlónak, a hazai patológia egyik legkiválóbb képviselőjének utolsó, tanítványai által befejezett műve éppen az ehhez hasonló kérdésekben siet az érdeklődő olvasók segítségére.

A szerző munkássága kezdetétől az ókeresztény egyházatyák tanításának magyar nyelvű megismertetését tűzte ki célul, s evvel ismeretlen területeket hódított meg a hazai kultúra számára. Nevéhez fűződik többek között az *Ókeresztény írók* immár 18 kötetet számláló sorozata, amelyben

szerkesztőként és fordítóként is jelentős munkát végzett. Foglalkozott az ókeresztény kor művészeti szimbólumaival, a keresztény aszkézissel és a szerzetesség kezdeteivel, s két kötetben megírta az ókeresztény irodalom történetét az első alkotásoktól a 8. századig bezárólag.

Utolsó, kéziratban maradt műve, amely korábbi kutatásai kézikönyvszerű összefoglalásának készült, nagy ívű elképzelést kívánt megvalósítani. E terv végrehajtásában a váratlan halál megakadályozta ugyan, az elkészült részek sajtó alá rendezése és kiadása mégis indokolt, a kötet ebben a formában is hézagpótló szerepet tölt be: a lezáratlanság csupán az egyes betűk alá sorolt szócikkek mennyiségi különbségében van jelen, nem pedig azok tartalmában.

Bár a címszavak egyes ókeresztény alkotásokat, műfajokat, teológiai iskolákat, tanításokat és zsinatokat is tárgyalnak, a kötet gerincét mégis a személyekről szóló szócikkek teszik ki. Utóbbiak között egyaránt találhatók egyháziak és világiak; császárok, az ókeresztény kor pogány, ám a krisztusi tanítással közelebbi kapcsolatba került, esetleg megkeresztelkedett szerzői és természetesen a nagy egyházatyák, akik éppen ezért terjedelem szerint is előkelő helyet foglalnak el: Szent Ambrus, Athanasziosz, Szent Ágoston, Nagy Szent Baszileiosz, Szent Cyprianus, a két Szent Gergely:

Nazianzoszi és Nüsszai, Antiokhiai Szent Ignác, Szent Ireneusz, Szent Jeromos, a két Szent János: Damaszkuszi és Aranyszájú, Szent Jusztinosz, a két Alexandriai: Szent Kelemen és Szent Cirill, Hitvalló Szent Maximosz, Origenész, valamint Tertullianus. Nem ok nélküli e névsor, hanem annak megmutatása, hogy a lexikon milyen ismeretlen és fontos tudásanyagot emel vissza a magyar közgondolkodásba. Némelyik tétel nagysága és tartalma következtében kisebb tanulmánynak is beillik, jelentős részük ilyen részletezőn összefoglalva csak ebben a kötetben olvasható magyarul. A szócikkek felölelik mindazt, ami az életútból ismert, kitérnek a személyiségi jegyekre, ám nagyobbreszt a teológiai felfogással, az egyes művekkel, a korabeli kapcsolatokkal, a szellemi hatással foglalkoznak. Tetten érhető az utóbbi évtizedek világszerte erősödő érdeklődése az ókori *apokrifia* és *herézis* iránt, ami a nem kanonizált írásokat vagy a donatizmust, gnoszticizmust és a monofizitizmust tárgyaló részek hosszában nyilvánul meg. A szócikkek végén található bibliográfiák két részből állnak, külön hozzák az elsődleges és a recepciós irodalmat. Mélységük megfelel a várható igényeknek, bár sem Lactantius 1985-ben, sem Firmicus Maternus 1984-ben megjelent magyar nyelvű kötetit, de még az 1991-es magyar nyelvű Jeromos-válogatást sem ta-

lálni. Mindez nyilván a kiadás körülményeiből következik.

A magyar nyelvű patológiai irodalom Vanyó László előtt is létezett már, elég itt Kühár Flóris szövegközléseire, Hermann Ipoly László 1947-es adaptációjára és egy horvát szerzőpáros 1997-es kézikönyvére utalni; ezek a művek azonban napjainkban Magyarországon beszerezhetetlenek. Ezért, valamint az európai műveltség görög-római és zsidó-keresztény alapjai miatt is az *Ókeresztény írók lexikonának* ott a helye minden művelt értelmiségi könyvespolcán.

BUDA ATTILA

(*Szent István Társulat, Budapest, 2004, 456 oldal, 3200 Ft*)

WILLIAM ASPRAY:

Neumann János és a modern számítás- technika kezdetei

„Neumann nagy örömét lelte a pajzán, vidám versikékben és a hóboritos kalapokban” – ilyen és efféle információkkal is terhel minket a történelem egyik legnagyobb polihisztoráról William Aspray. De hát bocssassuk meg neki: az információ tárolása és továbbítása az egyik szakterülete. Ezzel együtt az ehhez

hasznos adatok nem sokkal árnyalják Neumannról kialakult képünket, hiszen közös tudásunk: a nagy professzorok rendszerint szórakozottak és felettébb habókosak. Neumann is az volt, révülten jószágos és különleges ember, de „meg nem értett zseninek” még véletlenül se nevezhetnénk. Ez a könyv ékes bizonyítéka annak, hogy megértett zseni volt: társra talált a magánéletében, alkalmas volt igazi emberi kapcsolatok kialakítására kollégáival, érdekelte és értette, hogy mi történik a matematika világán túl (még ha minden a matematika világában zajlik is), és munkájában rengeteg szövetségese akadt.

William Aspray szerencsére mégsem sztárbiográfiát írt. Lassan írnia kellene valakinek azt is, a figura ugyanis érdemes lenne rá, és irodalomszociológiai szempontból sem elvetendő az ötlet. De Aspray könyve sokkal inkább szakmunka: mégpedig régimódi teljességre törekvő, vonzóan precíz és rokonszenvesen szerénytelen. Fogott egy sokoldalú személyiséget, és tonnányi levéltári anyaggal felvértezve megvizsgálta annak minden oldalát. A könyv ily módon felségesen nagy ívű, s a végére – a mintegy harmadát kitevő jegyzetek mellé – még képmelléklet is került, néhány unalomig ismert és néhány teljesen ismeretlen fotóval Neumannról. Itt pedig már a felfújható sapkának is helye van.

Műve összességében leginkább Neumann kortársa és méltó barátja,